

KÖNYVTÁRI FELHASZNÁLÓK OKTATÁSA AUDIO-VIZUÁLIS ESZKÖZÖKKEL

L. Mesterházi-Nagy Márta

Országos Műszaki Könyvtar és Dokumentációs Központ

A KONFERENCIA SZÉKHELYE

Érdekes konferenciát rendezett az IATUL /International Association of Technological University Libraries = Műszaki Egyetemi Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége/ 1970. március 31. - április 3. között Loughborough-ban /Anglia/ Könyvtári felhasználók oktatása /Educating the library user/ címmel.

Az IATUL-nak ez a 4., háromévenként megrendezett konferenciája volt, fő szervezője és rendezője Dr. A.J. EVANS, az IATUL új elnöke, a Loughborough University of Technology /Loughborough-i Műszaki Egyetem/ könyvtárának igazgatója.

A konferencián az 51 résztvevő közül 19 volt külföldi /magyar 4: dr. HÉBERGER Károly és dr. BALÁZS János, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója és igazgatóhelyettese, az OMKDK részéről pedig SZEPESVÁRY Tamás és e sorok írója; egyesült államokbeli 4; holland 3; dán és nyugat-német 2-2; kelet-német, finn, svéd és indiai 1-1/.

A két és fél napos konferencián 11 előadás hangzott el, mind-egyiket élénk vita követte, az audio-vizuális témával kapcsolatos előadásokat pedig remekül demonstrálták a külön filmvetítések.

A konferenciához kapcsolódott az IATUL elnökségi ülése, amelyen megválasztották az új tisztségviselőket és ezek között dr. HÉBERGER Károlyt első alelnöknek.

Most pedig - mielőtt a konferencián elhangzott előadásokat ismertetnénk - érdemes néhány szót ejteni erről a kedves angol kisvárosról és felsőoktatási intézményeiről, alig 200 km-nyire Londontól, amely - nyilván jó fekvése, fejlődőben lévő egyetemi városrésze /campus/ és az egyetemi vezetés jó szervezőképessége miatt - nem egy nemzetközi és angol konferencia színhelye.

Loughborough-ban a műszaki képzés több mint 60 éve, 1909-ben in-

dult meg, míg különböző fejlődési fokozatokon át 1966-ban nyerte el a University of Technology /Műszaki Egyetem/ státust. A campus 100 holdon terül el, melynek mintegy harmada épült eddig be, így a jövő fejlődése területileg biztosított. A Műszaki Egyetemen kívül a campus közelében még más felsőoktatási intézmények is helyet kaptak, így a College of Education /Tanárképző Főiskola/, a Technical College /Műszaki Főiskola/ és a College of Art /Művészeti Főiskola/.

A Műszaki Egyetem széles körű képzést biztosít a következő három karon, ezeken belül 9, 8, illetve 7 szakon:

School of Engineering /Mérnöki Kar/

School of Pure and Applied Science /Elméleti és Alkalmazott Tudományi Kar/

School of Human and Environmental Studies /Humán és Környezet-tudományi Kar/ /Itt lehet könyvtárosi tanulmányokat folytatni./

A Műszaki Egyetem hallgatóinak száma kb. 2500, a tanszemélyzet létszáma kb. 250.

A KÖNYVTÁR

A modern, csupa-üveg, vadonutaj, kétszintes könyvtár állománya mintegy 100 000 egység; kb. 10 000 egységgel gyarapszik évente, s 2000 folyóiratcímre fizet elő. A múlt tanévben több mint 50 000 £-ot költött beszerzésre. A mintegy 4500 egységből álló mikrofilm-állomány 5 különböző mikrofilmolvasóval hozzáférhető, Xerox 720 biztosítja a gyorsmásolást, telex a könyvtárközi kölcsönzés gyors lebonyolítását, gépesítési kísérleteikhez pedig Friden Flexowriter 2301-et, Ultra Electronics Tronictyper 800-at és ICL 068 kártyalyukasztót használnak.

A könyvtár dolgozóinak létszáma 37 fő. 1968 áprilisa óta részt vesznek a University of Southampton /Southamptoni Egyetem/ könyvtárával egy 3 éves közös gépesítési programban, amely bizonyos munkafolyamatok gépesítésének kísérleteivel foglalkozik, így pl. kölcsönzés, folyóirat-nyilvántartás, rendelés, folyóiratindexek /betürendes, helyrajzi, tárgy szerinti/, valamint gépi index a könyvállományról /tárgy és ETO szerint/. A könyvtár ezekhez a munkákhoz igénybe veszi az egyetem ICT 1905-ös computerét.

LETIS

A LETIS /Leicestershire Technical Information Service = Leicestershire-i Műszaki Tájékoztató Szolgálat/, amely 1968 januárjában indult - a Műszaki Egyetem könyvtárában működik. Célja, hogy az ipar, az oktatás, a helyi kormányzati szervek és egyéb intézmények részére

műszaki, gazdasági és egyéb információt nyújtson. A szolgálat közvetlenül igénybe vehető, akár levél útján, akár telefonon vagy telexen keresztül. A kérdést feltevő szerv számára az irodalomkutatás, válassadás 1 órán belüli időráfordítás esetén ingyenes, azon túl óránként 2 Ft. Beiratkozási díj évenként 5 Ft, fotokópiák díja oldalanként 1 sh.

A tájékoztatás a következőkre terjed ki:

1. tényadatok /általános, statisztikai, tudományos, műszaki, gazdasági stb./;

2. cégek és védjegyek;

3. szabványok, szabadalmi leírások részadatai;

4. gazdasági tájékoztatás angol és külföldi cégekről;

5. általános tájékoztatás és a legfrissebb létező információ meghatározott - műszaki - témákról;

6. teljességre törekvő irodalomkutatás egy-egy adott műszaki szakkérdésről;

7. tájékoztatás szervezetekről, személyekről, helyekről;

8. szakemberek, konzultánsok, fordítók bevonása és ajánlása az olvasó számára.

Mindezekre vonatkozóan a LETIS a könyvtár állományából, a több mint 2000 kurrens folyóiratból, kb. 200 referálólappból, kutatási jelentésekből, angol szabványokból és kormányzati kiadványokból, szabadalmi indexekből és a vállalati irodalom különböző termékeiből tud információt adni. Természetesen a helyszínen nem található dokumentumokat az országos könyvtári hálózat útján biztosítják, szükség esetén kapcsolatot létesítenek megfelelő szakemberekkel, szakintézményekkel.

ELŐADÁSOK A FELHASZNÁLÓK AUDIO-VIZUÁLIS ESZKÖZÖKKEL VALÓ OKTATÁSÁRÓL

A konferencia - amely sok szempontból, különböző egyetemi, főiskolai és tudományos könyvtárak kezdeményezéseiről, kísérleteiről adott számot - nem kis időt és teret szentelt annak a még nem mindegyütt ismert kérdésnek, hogyan lehet az egyetemi hallgatókat bevezetni a könyvtárhasználatba a hagyományostól eltérő módon.

Az egyetemi, főiskolai hallgatók könyvtári-bibliográfiai oktatásának megfelelő időpontjéről sokat irnak és vitatkoznak, a kísérletek és tapasztalatok szinte egyetemenként különböznek, megvalósításuk módja a helyi körülményektől, s a személyi adottságoktól függ. Igen, az a kérdés, a tanmenet során ez az ismeretanyag hová és milyen volumenben illeszkedik be az oktatásba?

Optimális megoldás, ha a hallgatók a következő oktatási fokokon kapnak e témában eligazítást /1/:

1. az I. évben,
2. a III. évben,
3. a diploma megszerzésének évében /IV.-V. év/,
4. a posztgraduális képzés idején, a tudományos fokozat céljából irandó disszertáció megírása előtt.

Kísérletek folynak az oktatás bevezetésével a különböző évfolyamokon, de még szinte egyetlen egyetemen belül sem szervezték meg egyszerre mind a négy fokot.

Az oktatás bevezetése mind a könyvtár tudományos személyzetétől, mind az egyetem vezetésétől nagy körültekintést és sok időráfordítást igényel. A könyvtár oktatással foglalkozó munkatársainak száma, munkaideje nem áll arányban a hallgatók számával, ezért új módszerekkel kell kísérletezni. Mint a modern pedagógiában, úgy itt is alkalmazni kell és lehet a legkorszerűbb oktatási módszereket, az oktatásgépesítés nyújtotta lehetőségeket. A programozott oktatást, az audio-vizuális eszközöket, az oktatógépeket ezen a vonalon is be lehet vezetni, éspedig itt a könyvtárosoknak és nem a pedagógusoknak kell a következőket levonni s az új módszereket kidolgozni.

A University of Surrey /Surrey-i Egyetem/ két munkatársa, H.A. CHESSHYRE és P.J. HILLS, az Audio-vizuális eszközöket alkalmazó könyvtári oktatási kísérleti programra adott feleletek értékelése /2/ c. előadásában felvázolta ennek az angol egyetemi könyvtárnak a kísérleteit.

Mivel az alsóévesek, a posztgraduális és kutató hallgatók részére egyaránt tartanak előadásokat, szemináriumokat, s mivel rövid az idő /az első 3 évben összesen 14 óra/, kevés a személyzet, tehát nem oldható meg az oktatás kis csoportokban, ezért öninstrukciós módszert kell alkalmazni. Ezzel a könyvtári készségek elsajátítása úgy történik, mint amikor az oktató egyetlen tanítványnak adja át az ismereteket.

E felismerés után már csak az a kérdés várt eldöntésre, hogy nyomtatott programozott tankönyvet, dialemezeket, magnószalagot, filmet vagy zárláncu televíziós felvételt alkalmazzanak-e. Utóbbi kettőt költségessége miatt eleve elvetették, továbbá a nyomtatott anyag lehetőségét is, mert ez az ismeretanyag sok illusztrációt kíván meg, tehát alkalmasabb a diavetítéses megoldás magnószalagos szöveggel szinkronban. További kísérlet történt arra, hogy hordozható magnetofon forgatják le a szöveget, amelyet a diák fülhallgatón keresztül hallgat. Miközben pl. a katalógus használatát tanulja, a magnóról hallja a magyarázatot és kap további utasításokat az egyes bibliográfiai tételek, adatok megkeresésére.

A kísérleti szemeszterben tesztekkel mérték a hallgatók tudását az oktatás előtt és után, s ennek alapján változtattak, javítottak a magnószalag szövegén.

A konferencián, a hozzászólókban felmerült ennek a módszernek - a kezdeti lépésként nagyon is példamutató, olcsó megoldásnak - a hátránya, ti. a visszacsatolás hiánya. A modern pedagógiának, amely az új módszereket alkalmazza, egyik sarkköve ugyanis az, hogy a tanuló akkor ér el jó eredményt, ha megvan a motiváció, a megerősítés és a visszacsatolás a tanár és diák között.

A surrey-i példa azonban ezt a visszacsatolást nem tudja biztosítani, csak részben, hogy ti. a hallgató, ha nem ért valamit, oda-lephet az ott szolgáló teljesítő könyvtárhoz - mint egy tanárhoz - és választ kérhet felmerült problémáira. Kétségtelen újszerűsége viszont az, hogy úgy ad instrukciókat a hallgatónak, mintha egy tanár jelen lenne, s csak neki beszélne.

Egy másik előadásban - Képmagnó a könyvtári oktatás számára /3/ - R.W.P. WYATT, a Brunel University /Brunel Egyetem/ könyvtárának munkatársa szintén angliai kísérletről számolt be.

A könyvtárhasználatba bevezető előadásokat eleinte itt is hagyományos módon - könyvtárlátogatással és nyomtatott ismertető kiadásával - oldották meg, a harmadéveseknek pedig szemináriumokat tartottak. A könyvtári személyzet azonban ezt nem győzte idővel, mert pl. a szemináriumok csak úgy voltak eredményesek, ha hat hallgatónál több nem vett részt egyszerre a foglalkozáson.

Ezért a televíziós és audio-vizuális szolgáltatásokkal foglalkozó részleg segítségéhez folyamodtak és 1968 nyarán elkészítették az első 10 perces felvételt a zárláncu televíziós adások részére. Ebben bemutatták az elsőéves hallgatók számára az egyetemet, a könyvtár épületét és eligazították az új hallgatókat a legfontosabb tudni-valók terén.

A kezdeti lépés sikere után készült el a 20 perces felvétel, amely a korábbi szóbeli előadások szövegén alapult. Problémát jelentett az illusztrációk - fényképek, nagyítások, diagramok - elkészítése. Ezeket ugyanis a mozgóképek között kellett állóképként vetíteni, így lehetett biztosítani pl. a katalógusfelvételek egyes adatainak megmagyarázását stb. Úgyes címek, feliratok és aláfestő zene tette szinte szórakoztatóvá az adást.

Az egyetemen három középmeretű előadóteremben az ipari tv adást kb. 200-an nézhatték egyszerre. Az új egyetemi könyvtár építésénél e célra külön vetítőtermet fognak építeni.

Mi értelme van tehát az új módszerek alkalmazásának? Milyen előnyökkel rendelkezhetnek ezek?

Vagy gazdaságosak, tehát olcsóbbak /pl. kvalifikált munkaerő, munkaidő megtakarítás stb. terén/;

vagy hatékonyabbak;

vagy a kísérletezésben rejlik értékük.

A jelen kísérlet előnyei a következők voltak:

a telerecording /képmagnó/ felvétel elkészítése olcsóbb volt, mintha filmet készítettek volna;

a könyvtári személyzetnek relative kevés idejét rabolta el;

nagyobb számu hallgatóságot tudott egyszerre oktatni;

a hallgatók szivesebben jártak a vetítésre, mint a bevezető előadásokra;

a könyvtári személyzet sokat tanult a tv-szakemberektől;

az adásokat az egyetemi tanszemélyzet is végignézte, kíváncsiságból, míg a hagyományos előadásokat nem kísérte figyelemmel.

Mindezek kapcsán természetesen felvetődik a kérdés, vajon a hasonló képzést nyújtó egyetemek hasonló állománnyal és katalógus-, raktárrendszerrel rendelkező könyvtárai között nem lehetne-e megszervezni a felvételek szalagjainak cseréjét. A különböző részletkérdéseket különböző könyvtárak dolgoznák ki, ezzel mindegyikük sok munkát és pénzt takarítana meg. Ez természetesen keresztülvihető lenne, de csak némi szervező munka után, mert jelenleg igen sokféle felvevő és leadó berendezés van forgalomban, tehát a szalagok csak akkor lennének kompatibilisek, ha mindenütt hasonló berendezéseket használnának.

A konferencián elhangzott előadásokat és a hozzászólások egy részét jól illusztrálták az esti, néhány érdekes megoldást bemutató filmvetítések, melyeket a következőkben ismertetünk.

Az egyik a fent tárgyalt fekete-fehér tv-adás volt, amely a könyvtár belső helyiségeinek bemutatása után részletesen kinagyított katalóguskartonok segítségével megmagyarázta a különböző katalógusok használatát /folyóirat, betűrendes, tárgyszó/.

Dialemezek vetítése és ezzel szinkronban magnóról szöveg lejátszása kb. 15 perc időtartammal két egyetem próbálkozásaként is szerepelt /University of Surrey, University of Sussex/.

Két szines filmet is vetítettek. Az egyiket 1968-ban készítette a University of Newcastle-upon-Tyne /Newcastle-upon-Tyne-i Egyetem/ forgatócsoportja. Kb. 15 perces időtartamu. Egy diákot végigkísér a könyvtáron, megmagyarázza a betűrendes és tárgyszó-katalógus használatát, a szabadpolcos raktárból a kívánt könyv kikeresését, majd a kölcsönzési formákat.

A University of Southampton /Southamptoni Egyetem/ filmje szakmailag kevesebbet nyújt az előzőknél. Teljesen modern operatőri vágásokkal és hangeffektusokkal, modern zenei aláfestéssel egy szórakoztató film és nem oktatófilm benyomását kelti. Nem felel meg kifejezetten az oktatási célnak, nem is helyettesítheti a hallgatók számára nyújtandó eligazítást a könyvtárban, inkább csak illusztrálhatja azt.

Annak ellenére, hogy a konferencián nem szerepeltek olyan - e téren már hagyományokkal rendelkező - egyetemi könyvtárak előadói, mint pl. a Southern Illinois University-é /Dél-Illinoisi Egyetem, Carbondale, USA/, és így nem hallhattunk pl. az itt már 1962 óta folyó kísérletsorozat - programozott oktatás és oktatógépek használata - újabb eredményeiről, az előadások és a vetítések mégis nagyon tanulságosak, gondolatébresztőek voltak és sok követésre méltó gondolatot, ötletet vetettek fel.

o°o

I R O D A L O M

- /1/ LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta: A programozott oktatás és az audio-vizuális eszközök szerepe az egyetemi könyvtárak oktatási feladatainak megoldásában. = A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Évkönyvei. 1. /köt./ 1967. Bp. Tankönyvkiadó, /1967/. p. 68-108.
- /2/ CHESSHYRE, H.A. - HILLS, P.J.: Evaluation of student response to a library instruction trials programme using audio-visual aids. = IATUL Conference, Loughborough University of Technology, /1970./ p. 1-9. Preprint.
- /3/ WYATT, R.W.P.: The production of video-tapes for library instruction - an account of experience at Brunel University. = /IATUL Conference, Loughborough University of Technology, 1970./ p.1-12. Preprint.

Időközben megjelent a konferencia teljes anyaga a következő címmel:

Educating the library user. Proceedings of the Fourth Triennial Meeting 1970. Ed. by C.M. Lincoln. Publ. by International Association of Technological University Libraries. Loughborough, University of Technology Library, /1970/. /132/ p.

o°o

L. MESTERHÁZI-NAGY, M.: Educating library users by means of audio-visual aids

Organized by IATUL /International Association of Technological University Libraries/, a conference on Educating the Library User was held on March 31 - April 3, 1970, in Loughborough /England/.

This was the fourth of the three-yearly conferences of IATUL with 51 participants /of whom 19 were from abroad/.

The conference involved 11 papers, two of which were concerned with the education of users by audio-visual aids.

In their paper, Evaluation of student response to a library instruction trials programme using audio-visual aids, H.A. CHESSHYRE and P.J. HILLS, representatives of the University of Surrey /England/, outlined the experiments of their library, where - by means of slides projected synchronously with verbal instruction recorded on tapes - students are being taught the use of catalogues. Another version of this experiment consists in giving the student explanation of the use of catalogues by means of a portable cassette tape player. In this case the student listens to the explanation by an earphone, and is given further instruction as to finding certain bibliographical data or items. In the experimental semester, the students' proficiency was tested both before and after the instruction. Relying on the tests, several changes and improvements have been carried out in the text of the tape/slide presentation.

In his paper, The production of video-tapes for library instruction - an account of experiences at Brunel University, R.W.P. WYATT /Brunel University, England/ was concerned with the method and experiences of a twenty-minute closed-circuit television programme for freshmen.

The author also recalls some of the films, shown at the conference, which all tend to facilitate the users' orientation in the library, in the use of catalogues and reference works, etc.

::':::

Д. МЕНШЕРХАЗИ-НАДЬ, М.: Обучение потребителей библиотек при помощи аудио-визуальных средств

IATUL (International Association of Technological University Libraries = Международный союз библиотек технических университетов) организовал конференцию по "Обучению потребителей информации" (Educating the Library User) с 31-го марта по 3-е апреля 1970 г.

Эта была четвертой в ряде через каждые три года организованных IATUL конференций; в числе 51 участника 19 были из-за границы.

На конференции было сделано 11 докладов, два из этих занимались вопросами обучения потребителей аудио-визуальными средствами.

В докладе сотрудников University of Surrey (Англия), H.A. CHESSYRE и P.J. HILLS, по теме "Оценка ответов, полученных на библиотечную экспериментальную программу обучения с использованием аудио-визуальных средств", были представлены эксперименты библиотеки этого английского университета, для студентов были спроектированы диапозитивы, синхронизованные с магнитофонной лентой и таким образом обучали их как следует ориентироваться в библиотечных каталогах. По другому варианту этого эксперимента студент слушает через наушники портативного магнитофона объяснение об использовании каталогов и получает таким путем дальнейшие указания по поиску некоторых библиографических и прочих данных. За экспериментальное полугодие оценка знаний студентов осуществлялась местами до занятий и после их, и на основе полученных результатов был исправлен текст, записанный на магнитофонную ленту.

Сотрудник английского Brunel University (Англия), R.W.P. WYATT, в своем докладе по теме "Визуальный магнитофон для целей библиотечного обучения", представил метод изготовления двадцатиминутной телевизионной передачи для первокурсников и опыт проектирования.

В статье еще упоминается о некоторых фильмах, спроектированных на конференции, облегчающих ориентировку потребителей в библиотеках, поиск по каталогам, использование справочно-информационных книг и т.д.

§ §

L. MESTERHÁZI-NAGY, M.: Nutzerausbildung mit audio-visuellen Methoden

Der IATUL /International Association of Technological University Libraries = Internationaler Verband der Technischen Universitätsbibliotheken/ veranstaltete vom 31. März bis 3. April 1970 eine Konferenz in Loughborough /England/ unter dem Titel Unterricht der Bibliotheksbenützer /Educating the Library User/.

Das war die 4., in jedem dritten Jahr organisierte Konferenz des IATUL, an welcher 51 Personen, darunter 19 ausländische, teilgenommen haben.

An der Konferenz wurden 11 Vorträge gehalten, zwei davon behandelten die Frage der Nutzerausbildung mit audio-visuellen Methoden.

Der Beitrag von H.A. CHESHYRE und P.J. HILLS /Universität Surrey, England/: Wertung der Antworten auf das Versuchsprogramm des Bibliotheksunterrichts mittels audio-visueller Methoden /Evaluation of student response to a library instruction trials programme using audio-visual aids/ machte die Versuche dieser englischen Universitätsbibliothek bekannt, wobei die Orientierung in den Katalogen durch Projektion von Diapositiven mit Tonbandgeleit den Studenten beigebracht wurde. Bei einem anderen Versuch wurde die Erklärung über den Kataloggebrauch durch einem tragbaren Tonbandgerät mit Hörmuscheln den einzelnen Studenten abgespielt und so bekam der Student auf diese Weise weitere Anweisungen zur Auffindung der einzelnen bibliographischen Angaben. Im Laufe des Versuchssemesters wurden die Kenntnisse der Studenten vor und nach dem Unterricht getestet und die Tonbandtexte dementsprechend verändert oder verbessert.

Der Vortrag des Mitarbeiters der Brunel Universität /England/, R.W.P. WYATT: Die Herstellung von Tonbildbänder für den Bibliotheksunterricht /The production of video-tapes for library instruction - an account of experience at Brunel University/ berichtete über die Methoden, wie ein schulinternes Fernsehprogramm von 20 Minuten für die Studenten des ersten Jahrgangs zusammengestellt wurde und welche Erfahrungen bei den Projektionen gewonnen wurden.

Der Artikel erwähnt noch einige, an der Konferenz projizierten Filme, welche die Orientierung der Nutzer in der Bibliothek, die Benutzung der Kataloge, den Gebrauch der Referenzbücher usw. erleichtern.